

## ЖИТТЯ, ЯК ЖИТТЯ...

Життя – не ті дні, що минули, а ті, що запам'яталися... Комусь доля наслала широкі горизонти, а хтось був просто приречений увесь свій вік прожити в одному, малопримітному, окремо взятому селі. А що у підсумку для всіх? Нічого не можна повторити, а варте те, що запам'яталось. І головне – з якими відчуттями.

Ці три жінки з села Дерев'яне чимось дуже схожі. За плечима в кожної – своє, прожите життя, але щось їх дуже і дуже об'єднує. Вони близькі по духу, бо народились майже в один рік, росли в одному селі і, безумовно, з нього вже нікуди не поїдуть. Вони не закінчували університетів, але їх погляд, що пронизує цілі пласти пережитого, цікавий і по-своєму мудрий. Вони такі ж, як інші їхнього віку односельці – звичайні, небайдужі, втомлені і добрі.

Підля Артеміяна Доманська працювала увесь вік і на фермі, і в ланці. Олександра Феоктистівна Кондрачук не одне десятиліття очолювала Дерев'янський будинок культури. І при ній там був повний порядок. Людмила Андріївна Максимчук багато років займалася в колгоспі обліком, певний час керувала й відгодівельником в Олишві. Об'єднала цих жінок одна мета – відродження Дерев'янської православної церкви, яку довелося будувати з нуля. Разом зі своїми сподвижниками вони «набридали» всім і вся і за півтора року на сільському пагорбі все ж таки постав новозбудований храм.

Жіночий погляд їх у минуле та оцінка сьогодення, можливо, комусь і не сподобається. Я не прагну чимось прикрасити їхні розповіді, бо в них – віддзеркалення думок цілого покоління, тепер, на жаль, ніби забутого, нібито викинутого за борт активного громадського життя. Мовляв, пенсію дають – радійте, мовчіть і диште.

Але все ж таки... їхня розповідь не адресована ровесникам. Вірніше, вони її не адресували нікому. Багато що змінилося у нашому життєвому устрої за кілька останніх десятиліть. Ці три жінки говорили про життя просто як вони його відчували і що думають про нього. Могли б і зовсім не говорити якби не задавали їм настирливо якіхось питань. Та дуже хотілося б, щоб нинішнє молоде покоління все-таки знало, чим жило старше. А інакше не буде тієї основи, з якої можна просуватися далі.

– Ви бачите своє село ось уже впродовж багатьох десятиліть у різні історичні епохи. Хотілося б разом з вами зробити своєрідний екскурс у минуле, по-

навіть дали окремі квартири в Зорі. То був час коли люди все-таки стали жити краще. Будувались тваринницькі комплекси, техніки стало більше. Все почали

я знаю, поталанило менше, ніж жителям інших сіл «Зорі». Не заасфальтували вулиці, не підвели природний газ. Якби гorbачовська «перестройка» запізнилася на років 5, переконаний, у селі була б інша картина...

**О.Ф.Кондрачук** – Встигли тільки водопровід підвести. Тоді усіма цими питаннями займався колгосп. Ну, газифікації ми все-таки дїждали, хоча поки що їде вона повільно. Ви знаєте, для себе ми ніколи не вимагали якихось особливих благ. І мало жінок нашого покоління ви побачите, щоб ходили до начальства, просили. Живемо, як уже живеться. Та часом і прикро стає. Я не за себе кажу. От у Зорі – подавали квартири, багато з колгоспу пішли чи виїхали, продавали їх. Дали квартири на пай, через кілька років – в кишені не одна тисяча доларів. На голому місці. Дерев'янці ніколи ніякого паю не побачать. І звідки він зараз візьметься? Але я хочу сказати про працівників культури, освіти, медицини, які живуть, працювали або працюють на селі. Колись моя ставка на посаді завідуючої будинком культури була 45 карбованців. Часто брали участь у сільгоспроботах. Коли справа дійшла до паювання землі ці люди під нього не підпали. Чи справедливо? Аджє сільський фельдшер чи завклубом не одне десятиліття працювали разом з селянами. Уста рини-





туди йшли додому і щодня саго-  
годення.

**Л.А.Доманська** – Коли по-  
чалася війна, мені було 4  
роки. У 44-му батько пішов  
на фронт, додому повернув-  
ся інвалідом. Мама працю-  
вала на фермі, я, як могла,  
їй допомагала. Що таке се-  
лянська праця знаю змал-  
ку. Сама потім на нашій  
фермі мала групу в 12 корів.  
Вручну доїли. Ми жили у  
селі, а майбутній мій чоловік  
– на хуторі. Коли оженились,  
він трактористом був, потім  
потрапив в аварію, рік про-  
лежав у лікарні. Згодом ко-  
мірником працював – в Дер-  
ев'яному, в Голишеві. Рік,  
як його не стало. Ми вирос-



Л.А.Доманська.

тили троє дітей. Колишні  
часи (50-ті, 60-ті роки) були  
нелегкими, але і ми молод-  
шими були. Назбиралась в  
господарстві трохи сметани,  
сиру – і мерщій у Цумань на  
базар аби продати, щоб  
була якась копійка на одяг  
чи взуття.

**Л.А.Максимчук** – До 59  
року в Дерев'яному був ок-  
ремий колгосп, називався  
він ім. 17 вересня. До нього  
ще входили села Олишва і  
Новостав. Потім нас при-  
єднали до «Зорі комуні-  
зму». Тоді йшло укрупнення  
артілей. Майже всі оселі  
перенесли з хуторів у Дер-  
ев'яне, а декому, самотньому,

централізувати, тобто, на  
той час це себе виправдо-  
вувало, але тоді з села зник-  
ли млин, комора, конюшня,  
тракторна бригада, мало  
що з ферми залишилось.  
Скажу вам, без цього село  
ніби як вже і не село, хоча  
воно чимале, тягнеться на  
цілих 6 кілометрів. Сьогодні  
в ньому живе багато літніх  
людей. Молодіш шукають  
собі роботу хто де може.

– Але ж усі навколишні  
поля засівуються.

**О.Ф.Кондрачук** – Дякуючи  
механізованому обробітку.  
У відділенні самому Дерев-  
янському працює десять  
трохи більше двох десятків  
людей.

**Л.А.Доманська** – А за часи  
моєї молодості в Дерев'яно-  
му було 4 ланки, в кожній –  
24 жінки. Буряків одна жінка  
обробляла по 5-7 гектарів.  
Наше покоління – це дуже  
працьовиті люди. Куди там  
нинішній молоді з нами «тя-  
гатися». Я, наприклад, у  
минулому році взялась об-  
робити волот на кукурудзі на  
гектарній площі. Заробила  
трохи грошей, трохи зер-  
на. До праці нам не зви-  
кали. Пригадаю, працюємо  
в ланці, а приходять вагони  
в Зорю із щеценем, комбіко-  
ром – всі по команді ідемо  
їх розвантажувати. Беремо  
на пару вагон зі щеценем.

За годину він порожній. В  
сусідньому 4-5 мужиків та-  
кий же вагон розвантажую-  
ть за кілька годин. Тоді за  
цю роботу добре платили. А  
для кожної жінки головне,  
щоб у сім'ю копійку принес-  
ти. У мужиків, хай вони вже  
дарують, інші інтереси. Час-  
то так було: до пізньої ночі  
на вагонах, а вранці вже тре-  
ба бути на роботі. Ми ніколи  
не шукали, на відміну від те-  
перішньої молоді, легкого  
хліба. Нічого не відкапили на  
старість, у багатьох бага-  
торічні заощадження про-  
сто «згоріли». Ну, і кому що  
скажеш...

– Дерев'яному, наскільки



Л.А.Максимчук.

мав таке законодавство, що  
цих заслужених людей про-  
сто обділили, вчинили з  
ними несправедливо? А те-  
пер кажуть: вже нічого вип-  
равити неможливо, все розпи-  
сано, все нанесено на зе-  
мельні карти. Кому була по-  
трібна така «реформа»?

– Нічого змінити немож-  
ливо... Але щось таки має  
змінитися?

**Л.А.Максимчук** – В селі, в  
основному, живуть пенсіоне-  
ри. Не дивно, що саме вони  
стояли горою, щоб відродити  
наш православний храм.  
Найперш це був їхній мо-  
ральный обов'язок. Але  
прийде час і ми усі відіде-  
мо з життя. Що має бути  
далі? Хочеться, щоб добре  
в Дерев'яному жили і діти, і  
онуки. Та в більшості з нас  
вони пороз'їжджалися, жи-  
вуть там, де краще, де є ро-  
бота. Погано, що починають  
зникати кращі традиції села  
– воно завжди було актив-  
ним, згуртованим, співучим  
і працьовитим. Молоді тре-  
ба кудись подітися – мати  
пристойну роботу, змістовне  
дозвілля. Здається, це мож-  
ливо скрізь, тільки не в Дер-  
ев'яному. Молодь сьогодні  
кинула на животіння, нею  
ніхто не займається. Нам,

старшому поколінню, якимсь  
все одно. Молодим ще жити,  
і жити. До села обличчям  
має в першу чергу поверну-  
тися влада. Щоб село жило,  
а не вживало.

– Приклади саме змістов-  
ного життя можна відшука-  
ти в минулому Дерев'яно-  
го?

**О.Ф.Кондрачук** – Наш  
сільський будинок культури  
відкрили 9 травня 1965 року.  
Сорок років минає, можна  
було б навіть і відзначити цю  
дату (сімдесят!) В Зорі у ту  
пору подібного закладу не  
було. У нас проводили різні  
районні заходи, звітні збо-  
ри колгоспу. Про ці збори  
пригадаю один епізод – не-  
хай залишиться в історії. Їх  
почергово проводили то в  
Грabisькому клубі, то в на-  
шому будинку культури. Од-  
ного разу на звітні збори, які  
проходили в Грabisькому  
клубі, приїхав високоповаж-  
ний гість зі столиці. Прези-  
дент верхньої одяг залишила у  
гримувальній і з неї хтось  
вкрав личкову шапку того  
поважного гостя. В.А.Плю-  
тинський, говорили, мусив  
віддати йому свою. Але  
потім сказав: «Наступні збо-  
ри будемо проводити, ма-  
буть, тільки в Дерев'янсько-  
му будинку культури». До  
речі, тоді на ноги міліцію



О.Ф.Кондрачук.

підняли, і шапку ту знайшли,  
кажуть, аж у Сарнах.

Ми організували і про-  
водили всіякі свята, пра-  
цювали самодіяльні колек-  
тиви. Хор-ланка співала,  
навіть на «гастролях» у Руду-  
Красну їздили. Був хор вчи-  
телів. А які люди вболівали  
за це все! Олександр Купрі-  
янович Яценя, Феня Фроло-  
ва. Баяністом був агроном  
Микола Григорович Поліщук  
– згодом керуючий Зорянсь-  
ким відділенням.

**Л.А.Доманська** – Я ще й  
сама у тій хор-ланці співа-  
ла. Ще й зараз можемо  
зібратися і заспівати!

– Сама неповторна пора  
– молодість. Якою вона  
була? Подальша доля все-  
таки починалася в молоді-  
роки. Як віднайшли своїх  
чоловіків?

**Л.А.Доманська** – Вони  
самі познайомились... З  
моїм зійшлися у сільському  
клубі. Він, як я казала, з ху-  
тора. Власної хати, зви-  
чайно, спочатку не мали. То у  
одних батьків перебивали-  
ся, то в других. Потім буди-  
валися, ніхто, крім батьків,  
не допомагав. А взагалі-то  
я у 19 років заміж вийшла.  
Старший син закінчив фа-  
культет меліорації, працю-  
вав на Житомирщині, зараз  
– в Рівному. Донька навна-  
лася у сільгосптехнікум, те-  
пер працює головним еко-  
номістом в ПСП «Волінь»,  
поруч з містом. Менший син  
працює у Клеванському дер-  
жлігоспі. Маю онуків і прав-  
нука. Аби здоров'я.

**О.Ф.Кондрачук** – Ти ще  
«пізня». А я от вийшла  
заміж, коли мені не було й  
16-ти. Батьки загинули під  
час війни. У дядька я жила.  
І того – своїх п'ятеро. Була  
ще дідова хата. Я якимсь по-  
сперечалася і переїхала в  
неї жити. Одну кімнату зда-  
вали під квартиру батюшці.  
Пришов якраз з армії один  
хлопець, познайомились.  
Тут мені і говорять: «Іди за

нього заміж, хто тебе  
візьме». А я ще школу не  
закінчила. Розписалися,  
стали жити, народила сина.  
П'ять років прожили, чо-  
ловік працював в тракторній  
бригаді. А потім так стало-  
ся, що лишилася сама. У 26  
років вийшла заміж вдруге.  
З'явився на світ другий син.  
А чоловік потім важко зах-  
ворів, помер... Синів ожени-  
ла, онуків маю... Ми тут троє  
вдовиці, так що, коли маєте  
якого жениха підстаркува-  
того на приміті, то можете нам  
надіслати (сімдесят!).

**Л.А.Максимчук** – Чоловік  
працював шофером, трива-  
лий час трактористом.  
Жили на хуторі, поставили  
потім свою хату. Донька за-  
кінчила Харківський універ-  
ситет, сама за фахом статис-  
тик. За чоловіком їздила і в  
Росію. Зараз живуть в облас-  
ному центрі, її, як спеціалі-  
ста, цнують. Син – професія  
робітничої. У кожного своя  
сім'я, своє життя. А нам до-  
живати в Дерев'яному. Але  
ми це село любимо і буде-  
мо любити, бо тут народи-  
лись, росли і закінчили свій  
вік.

До всього сказаного цими  
жінками спочатку хотілося  
дати якийсь коментар.  
Але коли перечитав із само-  
го початку цю розмову, вирі-  
шив: коментарі не потрібні.  
Які можна знайти слова,  
коли все одно і в кінці про-  
никнути в життя і в душу кож-  
ної людини неможливо? Одне  
можу додати. Пригадались  
рядки давнього американсь-  
кого поета Уолта Уїтмена, який  
писав білими (тобто без рими)  
віршами:

*Жінки ходять по світу  
молоді і старші.  
Молоді, безумовно,  
дуже красиві.  
Але старші набагато  
красивіші від них.*

Віктор ПАРФЕНЮК.